

Witkopstaartmezen

Staatmezen met witte koppen zijn in Nederland niet zeldzaam. Tussen onze broedvogels bevinden zich enkelingen met een vrijwel witte kop. *Vrijwel*, want er zijn altijd wel wat donkere veertjes te vinden. Zuivere Witkopstaartmezen afkomstig uit Noordoost-Europa (ondersoort *Aegithalos caudatus caudatus*) zijn lastig te herkennen (zie overzicht-artikel in Dutch Birding) maar bovenal zeldzaam. Slechts enkele malen werden groepjes gezien die volledig uit witkoppen bestonden, iets dat sterk op een noordoostelijke herkomst wijst.

Dit najaar echter doken ze verrassend vaak op. Vanaf half oktober werden vooral op de Waddeneilanden en langs de Hollandse Kust, maar ook wel in het binnenland, groepjes opgemerkt die uitsluitend uit witkoppen bestonden, iets dat sterk op een scherpe afscheiding tussen een witte nek en een zwarte rug. Het ultieme bewijs van een oostelijke oorsprong kwam met de ringmelding van een vogel uit Litouwen, die op 2 november in de Groote Peel werd teruggevangen samen met 12 ongeringde Witkopstaartmezen. Dit correspondeert mooi met berichten uit Estland, waar deze herfst alleen al door Trinus Haitjema bijna 500 Witkopstaartmezen werden geringd. Hij wist te vermelden dat de honderden terugmeldingen van in het verleden in Estland geringde Witkopstaartmezen nooit wettelijker dan de noordkust van Polen kwamen. Dat sommige vogels dus tot ons land doordringen, is bijzonder. De influx bestrijkt overigens een zeer ruim gebied en is niet alleen naar het westen gericht, maar ook naar het zuiden. Witkopstaartmezen werden gemeld tot diep in Frankrijk (Nice), Noord-Italië (Venetië) en de zuidelijke Oekraïne. Sommige vogels moeten een zeer oostelijke oorsprong hebben, gezien de terugvangst in Litouwen van een vogel die op 600 km ten oosten van Moskou was geringd (forumdiscussie op www.waarneming.nl). Het mogen onbeholpen vliegers lijken, die Witkopstaartmezen, maar ze weten blijkbaar wel enorme afstanden af te leggen. Een reis die niet zonder gevaren is. De trektellers van de Loozerheide bij Weert zagen hoe een Witkopstaartmees gegrepen werd door een Sperwer, terwijl het groepje bezig was open terrein te overbruggen!

Kepen op najaarstrek,
9 oktober 2010 Rottumeroog.
Foto: Erwin Goutbeek

er ook behoorlijke aantallen blijven hangen (daar lijkt het overigens nog niet op), zal blijken uit het Punt-Transect-Tellingenproject. En zouden ze in het voorjaar via dezelfde weg terugvliegen of verder oostelijk? Kortom: gaan we in het voorjaar weer genieten van dichte kepenwolken of zit dat er niet in?

IJsgorzen: vroeg en veel

In de beginjaren van de Landelijke Werkgroep Vogel Trektellen (LWVT), eind jaren zeventig en begin jaren tachtig, was de IJsgors een soort voor de specialist. De kenmerkende maar onopvallende roepjes waren lang niet bij iedereen bekend. Dit veranderde vanaf de jaren negentig door een steeds betere geluidenkennis bij trektellers, sterk in de hand gewerkt door nieuwe determinatieliteratuur en gemakkelijk beschikbare geluidsopnamen. Dat leidde tot een groter aantal telposten waar IJsgorzen werden gemeld. De aantallen gingen er echter niet op vooruit, integendeel: op telposten waar men reeds lang vertrouwd was met deze soort, werden er steeds minder gezien, iets dat bevestigd werd vanuit de al tientallen jaren bezette ringstations in de duinstreek. Een en ander zou te maken kunnen hebben met een grootschalige verandering in overwinteringsgebied en trekbaan, iets waarover al eerder (maar toen in positieve zin) gespeculeerd was.

Najaar 2010 bracht een verrassing. De eerste IJsgorzen werden al buitengewoon vroeg vastgesteld, vanaf 28 augustus. Dit werd korte tijd later gevolgd door de aankomst van tientallen vogels, iets dat zich in oktober voortzette. Een spectaculaire nieuwe golf deed het noorden van het land vanaf half november aan, met op 20 en 21 november meer dan 1000 pleisterende IJsgorzen op de Groninger Noordkust.

Het is aannemelijk dat de eerste vogels van Groenland afkomstig waren. Er werd namelijk een ware influx vastgesteld die zich verplaatste van IJsland naar de Britse kusten (vooral westzijde), Noord-Ierland, Bretagne en doordrong tot Noordwest-Spanje. De Britten werden vanaf 24 augustus getraakteerd op prachtige groepen, waaronder een van 350 op de Shetlands.

Bij ons doken verreweg de meeste IJsgorzen traditioneel op in het Waddengebied en langs de Hollands-Zeeuwse kust. Prachtige aantallen werden geteld op de Eemshaven Gr (116 op 21 november), Westkapelle ZI (70 op 22 oktober), Breskens ZI (55 op 2 oktober) en de Noordkaap Gr (53 op 28 september). We moeten tot 1988 en 1993 teruggaan – en dat bij een sterk toegenomen waarneemintensiteit – om vergelijkbare aantallen te vinden (max.

102 op 29 september 1993 Katwijk ZH). In het binnenland waren de aantallen zoals gebruikelijk vele malen kleiner en ging het veelal om een enkele vogel per ochtend (max. 17 op 7 november over de Westzanerpolder NH en 12 op 9 oktober Tafelbergheide-Huizen NH). Maar toch: voor menige oudgediende vormde dit de eerste binnenland-IJsgors sinds jaren.

Tot slot

Het vormt een geliefd gespreksonderwerp bij vogelaars: waar komen die grote aantallen vandaan, en hoe zijn ze te verklaren. Het zal allemaal wel te maken hebben met voedsel(gebrek) in de herkomstgebieden in combinatie met (hoge) aantallen en specifieke weersituaties, maar in feite valt er nu nog niets over te zeggen. Niet alle vogelsoorten waren dit najaar overigens in bijzondere aantallen aanwezig. Zo verbleken de 142.000 door de trektellers in oktober genoteerde Koperwieken bij de 1,6 miljoen in 2006. Ook soorten als Veldleeuwerik, Boomleeuwerik en Grote Gele Kwikstaart lijken bepaald geen topjaar te hebben gehad.

Genoeg voer voor speculatie dus. Zelf grasduinen in de dagelijkse trektellijsten, leuke kaartjes en grafiekjes samenstellen of lijstjes van dagrecords bekijken? Kijk daarvoor op www.trektellen.nl.

Fred Hustings, Arjan Boele & Gerard Troost

Meer lezen

- Jansen J.J.E.J. & Nap W. 2008. **Identification of White-headed Long-tailed Bushtit and occurrence in the Netherlands.** Dutch Birding 30: 293-308.
- Schekkerman H. 1989. **Herfsttrek en biometrie van de IJsgors *Calcarius lapponicus* te Castricum.** Limosa 62: 29-34.
- Schoppers J. 2002. **Najaarstrek van roofvogels over de Eltenberg 1996-2001.** Rapport VWG Arnhem e.o. 2002/1.
- van Winden E. 2006. **IJsgorzen in Nederland, als sneeuw voor de zon.** SOVON-Nieuws 19(4): 7-8.
- www.falsterbofagelstation.se